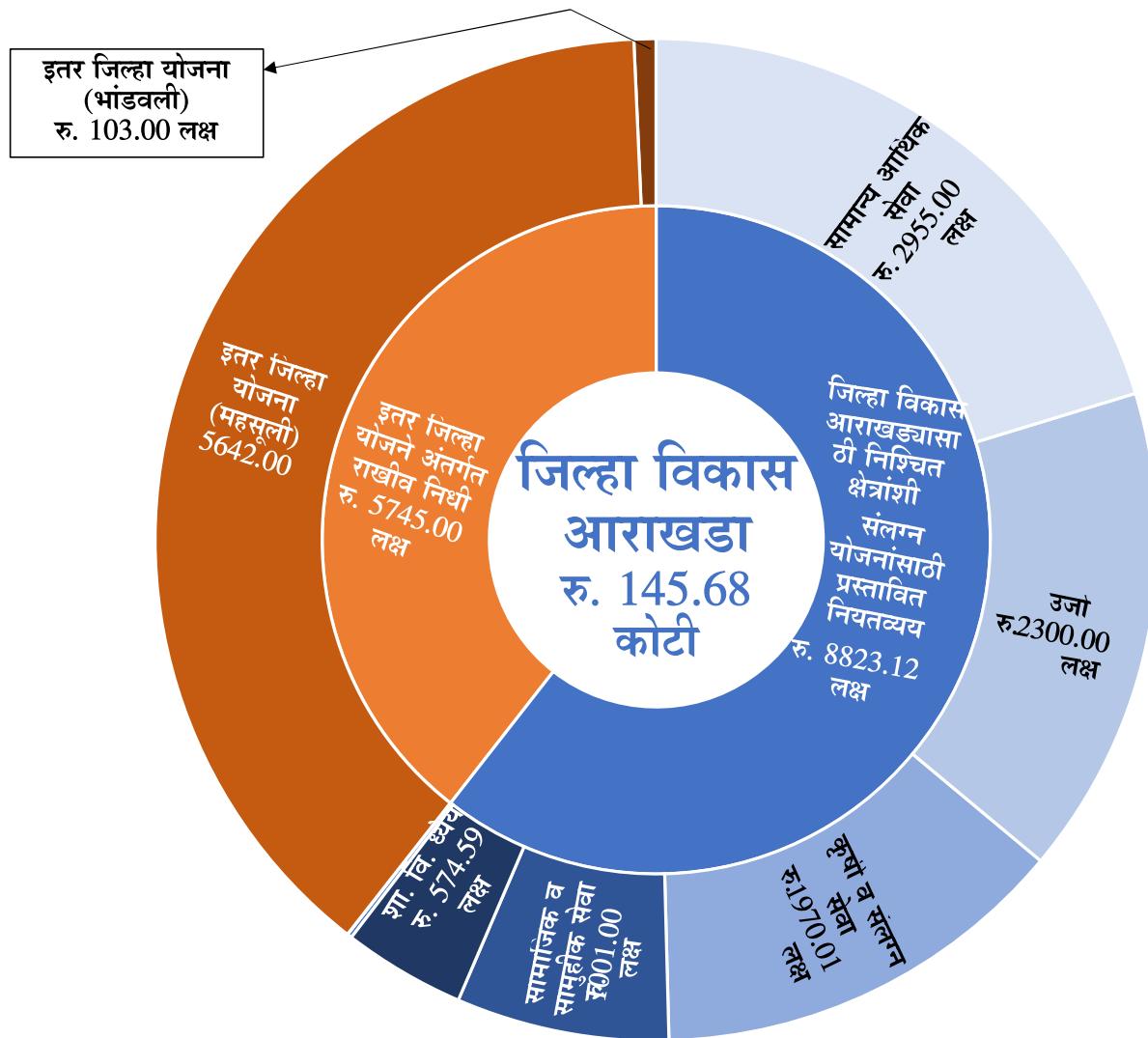

जळगाव

जिल्हा विकास आराखडा

जिल्हा विकास आराखड्यांतर्गत विकास क्षेत्रनिहाय प्रस्तावित नियतव्यय

जिल्हा विकास आराखड्यासाठी
नियमित योजना व इतर जिल्हा
योजनेत 145.68 कोटी निधी
राखीव ठेवण्यात आलेला आहे.

SWOT ANALYSIS: District

बलस्थाने

- काळी उपजाऊ जमिन व उपलब्ध पाणीसाठी
- Land Bank
- अग्रगण्य केळी उत्पादक आणि विकसित बाजारपेठेतील संबंध (Linkages)
- मजबूत सोने व प्लास्टीक उद्योग
- CD ratio of 76.87 %
- रेल्वे चे जाळे
- राष्ट्रीय महामार्ग (400+ कि.मी.)
- विद्युत निर्माती

कमतरता

- शेतीवरील मोठ्या प्रमाणात अवलंबित्व.
- हलक्या दर्ज्याची कारागीरी
- औद्योगिक पायाभूत सुविधेची कमतरता
- भारतातील सर्वाधिक खताचे उपभोक्ता
- मुल्यवर्धन व भुगर्भातील कमी झालेली पाणी पातळी मुळे अश्वासत शेती
- मोठ्या उद्योगांचा अभाव

संधी

- कृषी प्रक्रिया.
- औद्योगिक क्लस्टर विकास
- Logistic hub
- साखळी (Chain)
- निर्यातीसाठी कृषी प्रक्रियेचा लाभ घेणे.
- Agri Tech
- संरक्षण
- MSME (सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उद्योग) क्षेत्रात गुंतवणूक

धोके

- हवामान बदल.
- वीज अनुदानाचा अभाव
- भूजलाचा न्हास
- औद्योगिक धोरणातील अनिश्चितता
- औद्योगिक विकासासाठी पायाभूत सुविधांची कमतरता
- कृषिवरील अवलंबित्व
- केळी निर्यातीसाठी सुविधांचा अभाव
- कुशल मनुष्यबळाचे स्थलांतर

कृषि

“एक तालुका एक पिक”

1. रावर, जळगाव, यावल - केळी
2. एरंडोल, धरणगाव, अमळनेर, पारोळा-कापूस
3. भूसावळ - सोयाबीन
4. एरंडोल - मका
5. चोपडा — डाळींब

- * पिकांची विविधता - ड्रॅगन फ्रूट, डाळिंब आणि कापसाबरोबर मिश्रपिक लागवडीस प्रोत्साहन.
 - * पाणी व्यवस्थापन - पाणी कार्यक्षम वापरासाठी ठिक्क आणि स्प्रिंकलर सिंचनाचा वापर करणे.
- कालावधी — 2025-2028

पीक लागवड तीव्रता वाढविणे (Increase Cropping Intensity)

सध्याची स्थिती:
जिल्ह्यातील पीक लागवडीची तीव्रता 1.28 आहे.

लक्ष्य:
या पीक पीक लागवडीच्या तीव्रतेला 2.10 वर वाढवणे, ज्यामुळे अधिक कार्यक्षम जमीन वापर आणि उच्च कृषी उत्पादन मिळवता येईल.

कालावधी — 2025-2028

मोठे सिंचन प्रकल्प स्थिती:

लवकरच जळगाव जिल्ह्यातील 8 मुख्य सिंचन प्रकल्प 2026 पर्यंत पूर्ण होणार आहेत.

फायदे:
8 सिंचन प्रकल्पांची सिंचन क्षमता 2,65,785 हेक्टर आहे. या प्रकल्पांचे पूर्ण झाल्यानंतर अतिरिक्त 1,94,270 हेक्टर क्षेत्र सिंचनाखाली येईल, ज्यामुळे पीक लागवडीची तीव्रता वाढविण्यास मदत होईल

नापिक/विनावापर जमीनी

- शोधलेले प्रकार:
1. धरणालगातच्या जमीनी
 2. गायरान जमीनी 63398.34 हे
 3. ओस पडलेल्या जमीन 148 CFR

कालावधी — 2 वर्ष

उद्दिष्ट:

मूदसंधारण, वृक्षारोपण, किंवा पर्यायी शेती पद्धतींचा वापर करुन अशा जमिनीचे कृषी उपयोगासाठी पुनर्वासन किंवा पुर्नवापर करणे.

50000 हे गायरान जमीनीचा वापर बायोगॅस निर्मितीसाठी प्रस्तावित

इ-कॉमर्स प्लॅटफॉर्म्स

शेतकरी-खरेदीदार बाजार कनेक्शन थेट जोडण्यासाठी मध्यस्थ कमी करणे

कडधान्य (दाळ) लागवडीस प्रोत्साहन

- सद्यस्थिती :**
जळगाव जिल्ह्यात मोठ्या प्रमाणावर दाळ मिल.
- स्थानिक दाळ मिलस्ला कच्या मालाचा पुरवठा होत नसल्याने अडचणी**
- उपाययोजना:**
स्थानिक डाळ मिलस्ला कच्या मालाची पुरवठा सहाय्य पुरवण्यासाठी कडधान्य (दाळ) लागवडीचे क्षेत्र वाढवणे.
- कापसासोबत अंतर्गत**
लागवडीला प्रोत्साहन देणे आणि प्रचार मोहिम राबवणे.
- सन 2023-24 अंतर्गत दाळ लागवडीसाठी जिल्ह्यातील शेतक-यांना आवाहन करण्यात आले व पर्यायाने दाळ लागवडीखालील क्षेत्रात वाढ दिसून आली.**
- कालावधी — 3 वर्ष**

High Quality Breed with Improved Productivity Sex Sorted Semen Doses Proposal

वर्ष	प्रस्तावित निर्धी (लक्ष)	Doses
2024-25	20.00	2000
2025-26	20.00	2000
2026-27	20.00	2000
2027-28	20.00	2000
2028-29	20.00	2000

- 8.46 लक्ष 2020 च्या पशुगणना नुसार जळगाव जिल्ह्यात गाय व म्हैसवगांय प्राणी
- 4188 MGNREGA अंतर्गत पुरवण्यात आलेले पशु गोठे

कृषि प्रक्रीया उद्योग

कापुस

कापसाचे उत्पादन:

- जळगाव जिल्ह्यातील कापसाचे सरासरी एकरी उत्पादन – 440 कि.ग्र.
- महाराष्ट्रातील कापसाची सरासरी एकरी उत्पादन - 550 कि.ग्र.
- जळगाव जिल्ह्यात सुधारित कापुस वाण, मूदा व्यवस्थापन, अनुकूल सिंचन तंत्रज्ञान, प्रशिक्षण आणि शिक्षण, तसेच शासकीय समर्थनाच्या मदतीने प्रति हेक्टर 800 कि.ग्र. उत्पादनाचे लक्ष्य साध्य करण्याचे उद्दीष्ट आहे.

जिनिंग मिल्स :

- जिल्ह्यात कापसाच्या पिकाची सर्वाधिक लागवड होत असून (5.50 लाख हेक्टर) 35 जिनिंग मिल्स आहेत.
- 65 जिनिंग व स्पिनिंग मिल जिल्ह्यात सुरु करण्याचे उद्दीष्ट असून 12% वाढ होणे अपेक्षित आहे**
- स्पिनिंग उद्योग सुरु होणेकामी 800 मे.वॅ. उजा प्रकल्पाची आवश्यकता आहे. (660 MW क्षमतेचा उर्जा निर्मिती प्रकल्प दिपनगर भुसावळ येथे सुरु होत आहे.)

गोदाम व बागायती क्लस्टर्स विकास

जिल्ह्यात 206 गावांमध्ये गोदामांची उभारणी करणे प्रस्तावित असून योजनांच्या अभिसरणामधून या गोदामांची निर्मिती करण्यात येणार आहे.

- प्रत्येक युनिटची एकूण किंमत :** रु. 26 लक्ष.
- MGNREGS :** रु. 16 लक्ष.
- DPC निधी :** रु. 10 लक्ष.
- * यंत्रसामग्री :** PMEGP (प्रधानमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम) आणि PMFME (मायक्रो फूड प्रोसेसिंग उद्यम) अंतर्गत यंत्रसामग्री उपलब्ध केली जाईल.

सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उद्योगांना (SMEs) प्रोत्साहन: केळी तंतू प्रक्रिया युनिट्स सुरु करण्यासाठी SME (लघु उद्योग) यांना प्रोत्साहन दिले जाईल.

बागायती क्लस्टर विकास:

- राष्ट्रीय बागायती मंडळाने जळगाव जिल्ह्यात रु. 100 कोटीचा केळी क्लस्टर तयार करण्याची घोषणा केली आहे.
- हा क्लस्टर बागायती क्लस्टर विकास कार्यक्रम (Horticulture Cluster Development Programme) अंतर्गत उभाण्यात येईल.

फळे

फळांचे वर्गीकरण:

उत्पादित फळे खालील तीन श्रेणीमध्ये वर्गीकृत केली जातील:

- A ग्रेड:** थेट बाजारात पुरवठ्यासाठी (Market Supply).
- B ग्रेड:** घाऊक बाजारात पुरवठ्यासाठी (Wholesale Supply).
- C ग्रेड:** कचरा किंवा वाया जाणारे फळ (Waste).

B आणि C ग्रेड गटातील फळे आइसक्रीम उत्पादनासाठी वापरण्यात येतील.

भारतीय बाजारपेठेत संधी (आइसक्रीम):

* 2025 पर्यंत: ₹ 20,000 कोटीची बाजारपेठ.

* वार्षिक वृद्धीदर (CAGR): 12%.

उत्पादनासाठी मोठी संधी:

वाया जाणारी फळे जसे की B व C ग्रेड, आइसक्रीम निर्मितीसाठी मोरऱ्या प्रमाणात उपयोगात आणली जातील.

पाचोरा येथे प्रक्रिया युनिट स्थापित करणे प्रस्तावित.

पाळीव प्राण्यांसाठी खाद्य निर्मिती

जळगाव जिल्ह्याला पाळीव प्राण्यांच्या खाद्यनिर्मितीचे प्रमुख केंद्र म्हणून विकसित करणे.

उत्पादन:

- मासे आणि शेळी मांस :** कुत्र्यांच्या खाद्यासाठी (Dog Food).
- कोंबडी मांस :** मांजरांच्या खाद्यासाठी (Cat Food).

बाजार विभागणी (Market Segmentation):

* **कुत्र्यांचे खाद्य :** बाजाराचा वाटा 85.6%.

* **मांजरांचे खाद्य :** बाजाराचा वाटा 14.3%.

स्थळ : भडगाव (Bhadgaon): WCD (Women and Child Development) विभागाच्या जमिनीवर प्रकल्प स्थापन करणे प्रस्तावित.

रोजगार निर्मिती:

- 5,000 पेक्षा अधिक नोकऱ्या निर्माण होतील.
- स्थानिक कामगार व युवकांना रोजगाराच्या संधी उपलब्ध होतील.

इतर उपक्रम

केळीच्या खोडांपासून पर्यावरणास अनुकूल फायबर्स तयार करणे (फिलीपिन्सने उच्च दर्जाच्या कापडांसाठी केळी फायबर्स निर्यात करण्यामध्ये यश मिळवले आहे.)

फायदे : शेतकऱ्यांसाठी प्रति एकर अतिरिक्त INR 10,000 उत्पन्न.

प्रस्तावित आराखडा :

- फायबर काढणी युनिट्स** ₹ 15 कोटी (2023-2025)
- शेतकरी प्रशिक्षण कार्यक्रम** ₹ 5 कोटी (2023-2024)
- निर्यात सुलभता** ₹ 10 कोटी (2024-2026)

मूल्यवर्धन - चिप्स, गर (Pulp) आणि फायबर यासाठी केळी प्रक्रिया युनिट्स स्थापन करणे.

केळी प्रक्रिया - निर्यातसाठी फायबर काढणी आणि पल्प उत्पादन प्रस्तावित

3. गायरान जमीन बायोमास उत्पादन करणाऱ्या क्षेत्रात रूपांतरित करणे.

4. प्राथमिक कृषी कर्ज सहकारी संस्थांना (PACS) FPO मध्ये रूपांतरित करणे.

5. डाळ मिलिंग तर डाळसारख्या कडधान्यांच्या प्रक्रिया सुधारणे

उद्योग

प्लास्टीक उद्योग विकास

- पीव्हीसी उत्पादनांचा विस्तार करून उच्च-मल्यावान वस्तुंचा समावेश करणे
- प्लास्टीक रिसायकलिंग उद्योगांना प्रोत्साहन देणे

योजना

- आधुनिक पॉलिमर संशोधन
- नियांत प्रोत्साहन
- रिसायकलिंग साठी पायाभूत सुविधा

सद्यस्थिती : जळगावमधील प्लास्टीक उद्योगासमार अनेक समस्यांचे आळान उभे राहिले आहे, ज्यामुळे अनेक उत्पादन युनिट्स बंद होण्याच्या स्थितीत आहेत.

समस्या :

- वाढती उत्पादन खर्च
- कच्च्या मालाचा तुटवडा
- महागडी वीज दर

योजना:

प्लास्टिक उद्योगाला चालना देण्यासाठी वीज अनुदान (Power Subsidy) प्रदान करण्याचा प्रस्ताव आहे.

उद्दिष्ट:

- उद्योग चालू ठेवण्यासाठी मदत करणे
- उत्पादन खर्च कमी करून उद्योगाला स्वार्थात्मक बनवणे
- जळगावमधील प्लास्टिक उद्योगाला पुढा गतिमान करणे आणि स्थानिक रोजगाराच्या संधी वाढवणे

कापड उद्योगांचे आधुनिकीकरण

- जिनिंग उद्योगांना कापड उत्पादन करणेकामी प्रोत्साहन देणे
- जागतिक बाजारपेठांमध्ये कापड व तत्सम उद्योगांचे ब्रॅंडिंग करणे

योजना

- > इंटीग्रेटेड टेक्स्टाईल पार्क कपड्यांचे रंगकाप (dyeing) आणि शिवणकाम युनिट्ससह पार्क तयार करणे
- > मार्केट सपोर्ट गुणवत्ता सर्टीफाईकेशन केंद्र स्थापन करणे
- > कौशल्य विकास स्थानिक कामगारांना प्रगत तंत्रज्ञानासाठी प्रशिक्षण देणे

बॅटरी उद्योग

- * जळगाव जिल्ह्याच्या स्थानामुळे व दळणवळणाच्या सोइमुळे जळगाव देशातील ब-याच औद्योगिकदृष्ट्या महत्वाच्या शहरांसमवेत जोडलेले आहे
- * जळगाव महाराष्ट्रातील बंदरे व औद्योगिक घट्ट्या परवठा साखळ्यांसमवेत संलग्न असून याद्वारे बॅटरी उद्योगाशी निगडीत कच्च्या मालाचा पुरवठा सुलभ शक्य असून पाचोरा येथे बॅटरी उद्योग सुरु करणे प्रस्तावित आहे.

सोने व सोने आधारीत उद्योग

जळगाव: सुवर्णकारागीरांचा अग्रगण्य केंद्र सद्यस्थिती:

जळगावमध्ये सुमारे 8,000 सुवर्णकारागीर (कारागीर) कायरत आहेत, तसेच सोन्याच्या बाजाराचा मजबूत पाया येथे उपलब्ध आहे.

उद्दिष्ट:

जळगावला सोन्याच्या धाग्याचे आणि दागिन्यांचे उत्पादन केंद्र म्हणून विकसित करणे तसेच स्थानिक कारागीर, डिझायनर, आणि दुकानदारांना राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवर जोडणे

1. जळगाव येथे सोन्याच्या धाग्याचे उत्पादन युनिट स्थापन करणे. यामुळे उच्च दर्जाचे सोन्याचे धागे तयार केले जातील, ज्याचा उपयोग ज्वेलरी डिझायर्निंगसाठी होईल.

2. ऑनलाइन व्यासपीठाची स्थापना: लघु सोन्याच्या उत्पादकांना राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर जोडियासाठी एक सुरक्षित आणि विश्वासाह ऑनलाइन व्यासपीठ तयार करणे. यासाठी क्लस्टर पद्धतीने सुरक्षित कुरिअर प्रणाली उभारणे उद्देश :

- जळगाव जिल्ह्याच्या स्थानामुळे व दळणवळणाच्या सोइमुळे जळगाव देशातील ब-याच औद्योगिकदृष्ट्या महत्वाच्या शहरांसमवेत जोडलेले आहे
- जळगाव महाराष्ट्रातील बंदरे व औद्योगिक घट्ट्या परवठा साखळ्यांसमवेत संलग्न असून याद्वारे बॅटरी उद्योगाशी निगडीत कच्च्या मालाचा पुरवठा सुलभ शक्य असून पाचोरा येथे बॅटरी उद्योग सुरु करणे प्रस्तावित आहे.

लोह/स्टील

प्रस्तावित स्कॅप मटेरियल हब

स्थान – भुसावळ

भुसावळ येथे इलेक्ट्रिक लोकोमोटिव्ह यार्ड असून, ते विभागीय मुख्यालय आणि रेल्वे जंक्शन आहे, जे देशातील प्रमुख शहरांशी जोडलेले आहे.

प्रस्तावित प्रकल्प:

भुसावळ MIDC परिसरात धातू पुनर्प्रक्रिया युनिट स्थापन करण्याचा प्रस्ताव आहे.

स्कॅप पुनर्वापराचे स्वरूप:

या युनिटमध्ये स्कॅपचे पुनर्वापर पुढील दोन विभागांत केला जाईल:

- रेल्वेचे सुटे भाग
- वाहनांचे सुटे भाग

उद्दिष्ट:

या प्रकल्पाच्या माध्यमातून भुसावळला एक महत्वाचा स्कॅप मटेरियल हब म्हणून विकसित करण्याची योजना आहे, ज्यामुळे स्थानिक अर्थव्यवस्थेला चालना मिळेल आणि रोजगाराच्या संधी निर्माण होतील.

संरक्षण

ऑर्डनन्स फॅक्टरी वरणगाव (OFV) ही जळगाव जिल्ह्यात वसलेली असून, ती सुमारे १,४०० हेक्टर (सुमारे ३,४६० एकर) एवढ्या विस्तीर्ण क्षेत्रफळावर पसरलेली आहे.

पुनर्रचना :

भारतीय सरकारने वरंगाव फॅक्टरीची पुनर्रचना संरक्षण सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम (DPSUs) म्हणून केली आहे. याचा उद्देश खासगोपकरण किंवा खासगोपी कंपन्यांसोबत भागीदारीसाठी संधी निर्माण करणे आहे. (उदा. कानपूर ऑर्डनन्स फॅक्टरी.)

प्रस्तावित :

लघु सास्त्रे आणि दारुगोळ्याच्या उत्पादकांना राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर जोडियासाठी एक सुरक्षित आणि विश्वासाह ऑनलाइन व्यासपीठ तयार करणे. यासाठी क्लस्टर पद्धतीने सुरक्षित कुरिअर प्रणाली उभारणा उद्देश :

या प्रक्रमातून ₹ 25,000 कोटी नियांतीचे उद्दिष्ट साध्य होऊ शकते जेणेकरून जळगाव जिल्ह्याच्या अर्थव्यवस्थेला मोठी चालना मिळून रोजगाराच्या संधी वाढतील. हा प्रकल्प जिल्ह्याला राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर ओळख मिळवून देईल.

सेवा क्षेत्र

पर्यटन

सुविधा आणि कनेक्टिव्हिटी:

जळगाव जिल्ह्यात रस्ता, रेल्वे आणि हवाई सेवांच्या चांगल्या कनेक्टिव्हिटीमुळे पर्यटन वाढीसाठी प्रचंड क्षमता आहे.

प्रमुख पर्यटनस्थळे:

•**पाल आणि गारखेडा:** पर्यटन विभागाच्या प्रयत्नांमुळे ही ठिकाणे विकसित करण्यात आली असून, पर्यटकांना आकर्षित करण्यासाठी विविध सुविधा निर्माण केल्या आहेत.

•**आध्यात्मिक पर्यटनस्थळे:**

•**पद्मालय:** प्राचीन आणि धार्मिक महत्त्व असलेले स्थान.

•**मनुदेवी:** निसर्गरम्य आणि श्रद्धारथळ, ज्याचे विकासकाम सुरू आहे.

•**वन्यजीव पर्यटन:**

यावल जंगलात सफारी प्रकल्पाचे काम सुरू आहे, जे वन पर्यटनासाठी मोठे आकर्षण ठरणार आहे.

आर्थिक आणि सामाजिक परिणाम:

•**या प्रकल्पांमुळे सुमारे ५,००० रोजगार निर्माण होतील.**

•**स्थानिक अर्थव्यवस्थेला चालना मिळेल.**

•**जळगाव जिल्ह्याला राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पर्यटन नकाशावर स्थान मिळेल.**

मेडीकल हब

विकसनशील वैद्यकीय हब:

शासनाच्या माध्यमातून जळगाव जिल्ह्यात सर्व प्रकारच्या वैद्यकीय शाखांचा (जसे की, ऑलोपेंथी, आयुर्वेद, हार्मिओपेंथी, डॅटल, फिजिओथेरेपी) समावेश असलेले एक मोठे वैद्यकीय केंद्र उभे राहत आहे.

सुविधा आणि क्षमता:

•**एकूण बेड क्षमता:** ८५०

•**विद्यार्थ्यांची क्षमता:**

1. ऑलोपेंथी: १५० MBBS विद्यार्थी, ७० MD/MS डॉक्टर्स विविध शाखांमध्ये

2. डॅटल: ५० विद्यार्थी

3. आयुर्वेद: ५५० विद्यार्थी

4. हार्मिओपेंथी: १६० विद्यार्थी

5. फिजिओथेरेपी: प्रस्तावित जास्तीत जास्त २५ विद्यार्थी

उद्दिष्ट:

•**शस्त्रक्रियेत उत्कृष्टता (Surgical Excellence) साध्य करणे.**

•**वैद्यकीय केंद्रामध्ये सर्व आवश्यक सुविधा आणि तंत्रज्ञान उपलब्ध करून देणे, जेणेकरून रुणाना उत्तम उपचार आणि सेवांचा लाभ मिळेल.**

आर्थिक आणि रोजगार निर्मिती:

•**हा प्रकल्प १,१०० ते २,००० रोजगार निर्माण करेल, ज्यामध्ये डॉक्टर, नर्स, फार्मास्युटिकल कर्मचारी, प्रशासन, आणि सहाय्यक कर्मचारी यांचा समावेश असेल.**

•**जळगाव जिल्ह्यातील आरोग्यसेवा क्षेत्रात मोठी वाढ होईल आणि या हबमुळे जिल्हा आरोग्यसेवेत अग्रणी बनेल.**

विमा

उद्दिष्ट:

•**केबीसीएनएमयू (कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ) ऑफिचियल स्टॅटिस्टिक्स प्रोग्राम राबवत आहे.**

•**ऑफिचियल स्टॅटिस्टिक्स हा विमा, वित्त आणि इतर क्षेत्रांमधील जोखीमीचे मूल्यांकन करण्यासाठी सांख्यिकी पद्धतीचा उपयोग करणारा विशेष अभ्यासक्रम आहे.**

•**या कायंक्रमाद्वारे जळगावला विमा कंपन्यांसाठी उत्कृष्ट सुविधा देणे आणि विमा सल्लागार केंद्र (Insurance Consultancy) स्थापन करण्यास प्रोत्साहन दिले जाईल.**

आर्थिक आणि रोजगार निर्मिती:

•**दरवर्षी ६० नवीन नोकन्या निर्माण होतील.**

•**एकूण ५०० ते १००० रोजगार निर्माण करण्याची क्षमता या क्षेत्रात आहे.**

फायदे:

•**विद्यार्थ्यांना एक व्यावसायिक कौशल्यायुक्त करिअरची संधी उपलब्ध होईल.**

•**जळगाव जिल्हा विमा, वित्त आणि संबंधित सेवा क्षेत्रासाठी एक महत्त्वाचे केंद्र बनेल.**

•**स्थानिक अर्थव्यवस्थेला चालना मिळेल आणि जळगावची राष्ट्रीय स्तरावर ओळख निर्माण होईल.**

जिल्हा जळपाई

सातपुडा पालकू बनावा सिटी
असल सुवर्ण महार्षी गणित कृष्ण प्राचीन लेणी फैजपुर कांगड़ेश्वर वालिकी
बहिणाबाई रेल्वे संत मुक्ताई
कल्याची तीर्थ केंद्रस्थान गोहतावी समाधी
भाकर जैव इंडिया केंद्रस्थान गोहतावी समाधी
हिल्स इंडिया उनपदेव चांगादेव

धन्यवाद